

яку настановча філософія хоче уникнути, полягає в тому, що певний заданий словник, певний спосіб осмислення людьми самих себе, може ввести їх в оману, суть якої в тому, що віднині дискурси можуть, або повинні бути нормальними. На думку американського філософа, ми не можемо уникнути платонізму, сказавши, що "наша сутність полягає в тому, що ми не маємо сутності", якщо ми будемо використовувати це прозріння в якості основи для конструктивної та систематичної спроби знайти подальші істини відносно людських істот. Тому настановча філософія може існувати тільки в якості реакції, ось чому вони впадають в самообман завжди, коли намагаються зробити більше, ніж надати розмові нові напрямки. Такі нові напрямки можуть, можливо, слугувати зародком нових нормальних дискурсів, нових наук, і таким чином, нових об'єктивних істин. Але вони не є суттю настановчої філософії, а тільки її побічним продуктом.

Рорті наполягав на тому, що ми не повинні намагатись мати нащадка епістемології в предметному плані, а повинні звільнити себе від уявлення, що філософія повинна концентруватися навколо відкриття постійного каркасу дослідження.

Інна Савинська, *КНУТШ, Київ*
Sainna@ukr.net

СВОБІДНА ВОЛЯ В КОНТЕКСТІ ACTUS HOMINIS

"Так, зустріч двох служників,
хоча стосовно них вона і випадкова,
є одначе, передбачуваною господарем,
який наміряно скерував їх в одне місце
таким чином, щоб один не знав про другого"
Тома Аквінський "Сума теології" (Ч. 1- пит.22- р.2)

Життя людської особи – це вміння керуватися своїми чуттями, розумом і волею. Усвідомлення власної "внутрішньої" структури уможливорює чинення і пояснення певного способу дії. Одним із видів такої дії є пізнання. Сам процес пізнання навколишнього світу й самого себе відбувається не заради знання як такого. Основною метою виступає: "знати, щоб діяти" (практична філософія Аристотеля), здійснювати саме "так, а не інакше". Таким чином, дія набуває характеристик вчинку. Однак, факт знання – не завжди означає безумовної дії у відповідності зі знанням, як вважав Аристотель. Що лежить в основі будь-якого вчинку, формуючи його? – Мета, цілі, бажання, прагнення – все об'єднуються волею. Людина воліє вчиняти або не вчиняти взагалі. На цей вибір безумовно впливає характер можливої діяльності, з якого приводу вона має відбутися. Так, людська воля має здійснити вибір, прийняти рішення. Хоча, прийняття рішення вже є дією стосовно майбутньої діяльності (або бездіяльності). В будь-якому разі головним феноменом виступає воля. Отже, воля проявлена через "... визна-

Рецензент – А.М. Лой, д-р філос. наук, проф.

чений спосіб "діяння", певну маніфестацію власної "особовості"..." [Krapiec M.A. Ja – Człowiek. – Lublin 2005, – С. 282].

В традиції класичної філософії особливе місце посідає томістична концепція "людського воління". Воля особи завжди стосується "чогось" або "когось". Тобто, інтенційно направлена на предмет чи суб'єкт. Тома з Аквіну виділяв два акти волі: *природній* і *вимушений*. Природній вольовий акт за своєю суттю *добровільний*, і має на меті окреме добро. Він здійснений волею із самої себе в напрямку до відповідного блага. Засадничим актом такого воління є любов, яка може набувати різні форми в залежності від добра, на яке вона спрямована (можливі форми: радість, смуток, ненависть та ін.). Відповідно до такого виду, воля завжди направлена на якесь добро. Так відбувається, на думку Томи, завдяки загальній скерованості природної волі на "благо як таке". Благо надалі обумовлює одиничне добро в природній вольовій дії. Воля виступає предметом блага як такого так само як буття становить предмет людського інтелекту. Все підлягає принципу "аналогії". Людина прагне особистого щастя як варіанту "блага як такого" (за аналогією). Втілення "власного" й здійснює природна воля. Дія скерована з середини самого воління. В такому акті передається *свобода* діяння. На відміну від змушеної дії, головним в якій виступає інтелект, що скеровує до дії. Він підпорядковує бажання, схильності. Це необхідна праця розуму над пристрастями, їх обмеження задля раціональної діяльності. Така діяльність теж є вольовою, однак опосередкованою. Воля, яка діє через свою сутність (прагнення до блага) й воля, що керована розумом – ці обидві волі співіснують у вчинках людської особи. Неможливо повсякчас відчувати лишень свободу природної волі. Адже тоді, в людській сутності виникає загроза *сваволі*. Абсолютним устремлінням до блага володіє лише Бог. Тому, розумова (інтелектуальна) дієвість допомагає людині вчиняти відповідно до здобутого знання. Може виникнути уявлення, що людська воля повністю детермінована до блага. А отже, ніби втрачається можливість вибору. На такий закид, томісти відповідають, що людина – господар своїх вчинків. Вона завжди обирає "дорогу" до свого щастя (а хто ж не бажає здійснення свого власного щастя!), те, що потрібно для досягнення цілі. А ціллю завжди є "сміслові вираження блага" (варіативність добр). Ось тільки ціль не завжди досягається. До того ж людина вільна приймати різні рішення стосовно багатьох благ, одні з них необхідні, а інші можуть бути змінені. Так, людська особа воліє до вибору одного (те, що вважає добром) й до заборони другого. Воля людини скерована до блага, але не обумовлена благом (як воля Бога). Тому, виникає феномен гріха – це теж наше свобідне рішення, вибір. Відповідно, *вибір* і *дія* складають будову волі. "Однак, сам вибір в нашій волі (*присутній* – І.С.), ... завдяки припущенню допомоги Бога" [Св. Фома Аквінський. Сумма теології. Ч.1, вопр. 65–119. – М., 2007. – С. 233]. Так виникає інший аспект розгляду свободи волі – крізь призму Божого Провидіння.

Провидіння – це направленість до певної цілі, однак не примус до неї. Якою ж є головна ціль? Божественне скеровування відбувається до вічної цілі – *життя вічного* (Тома Аквінський), на відміну від множини тварних цілей, які ставить перед собою людини. У першому варіанті людина потребує

помочі, а у разі своїх природних цілей – вона здатна досягнути їх сама. Скерування до вічної цілі – це передбачення певного плану, порядку речей і надалі, виконання цього плану. Для позначення такого влаштування подій і ходу речей застосовується поняття "доля". Вона – це ідея, що існує в розумі Автора. Проте, людина здатна "відхилитися" від вічної цілі. Оскільки, вільна обирати, планувати своє майбутнє, в цьому розкривається її причетність до Божого Провидіння. Людська діяльність – це завжди прагнення розпізнати майбутнє. Однак, таке можливе лише через каузальність або завдяки Божественному Об'явленню. Тому, в процесі життя залишається керуватися своєю власною свободою волі та відповідати за здійсненні нею вчинки.